גמרא

זה פירש למיתה וזה פירש לחיים ואיכא דאמרי קטן הוה *ודלא כאבא שאול *דתניא גר שמת ובזבזו ישראל נכסיו והיו בהן עבדים בין גדולים בין קטנים קנו עצמן בני חורין אבא שאול אומר "גדולים קנו עצמן בני חורין קטנים כל המחזיק בהן זכה בהן:

וקונה את עצמו בכסף כו': בכסף ע"י אחרים אין אבל לא על ידי עצמו, במאי עסקינן: אילימא שלא מדעתו, מכדי, שמענא ליה לר' מאיר *דאמר חוב הוא לעבד שיצא מיד רבו לחירות ותנינא "זכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו אלא בפניו אלא פשיטא מדעתו והא קמשמע לן על ידי אחרים אין, על ידי עצמו לא, אלמא אין קנין לעבד בלא רבו, אי הכי אימא סיפא בשטר על ידי עצמו על ידי עצמו אין, על ידי אחרים לא, ואי מדעתו, על ידי אחרים אמאי לא, וכי תימא מאי ע"י עצמו אף ע"י עצמו והא קמ"ל דגיטו וידו באים כאחד, והא לא תני הכי דתניא בשטר ע"י עצמו ולא ע"י אחרים דברי ר"מ אמר אביי לעולם שלא מדעתו ושאני כסף הואיל וקני ליה בעל כורחיה, מקני ליה בעל כורחיה, אי הכי שטר נמי *האי שטרא לחוד והאי שטרא לחוד, הכא נמי האי כספא לחוד והאי כספא לחוד? טיבעא מיהא חד הוא רבא אמר כסף קבלת רבו גרמה לו שטר קבלת אחרים גרמה לו: וחכמים אומרים בכסף ע"י עצמו: בכסף ע"י עצמו אין, ע"י אחרים לא, אמאי, נהי נמי דשלא מדעתו, מכדי שמענא להו לרבנן דאמרי זכות הוא שיצא מתחת יד רבו לחירות ותנינא זכין לאדם שלא בפניו, ואין חבין לו אלא בפניו, א"ת מאי ע"י עצמו אף ע"י עצמו וקמ"ל דיש קנין לעבד בלא רבו א"ה אימא סיפא בשטר ע"י אחרים ולא על ידי עצמו, והא קיימא לן דגיטו וידו באין כאחד, וכי תימא מאי ע"י אחרים, אף ע"י אחרים, והא קמ"ל דזכות הוא לעבד שיצא מיד רבו לחירות אי הכי נערבינהו וניתנינהו *בכסף ובשטר בין ע"י אחרים בין על ידי עצמו אלא בכסף: בין ע"י אחרים בין ע"י עצמו בשטר: ע"י אחרים ולא ע"י עצמו ור"ש בן אלעזר הוא *דתניא ר' שמעון בן אלעזר אומר אף בשטר על ידי אחרים ולא ע"י עצמו ושלש מחלוקות בדבר; אמר רבה מ"ט דר' שמעון בן אלעזר *גמר לה לה מאשה מה אשה עד שיוציא גט לרשות שאינה שלו אף עבד נמי עד שיוציא גט לרשות שאינה שלו, בעי רבה לר'

רש"י

ואיכא דאמרי קטן היה. ואעפ"כ הולרך לכל זאת: ודלא כאבא שאול. דאמר כל המחזיק בהן זכה בהן ואפי' לאחר זמן זכה בהן: ע"י עצמו לא. שאם נתן לו כסף לפדות את עצמו אינו פדוי דמה שקנה עבד קנה רבו: במאי עסקינן. האי קנה עצמו ע"י אחרים: אילימא שלא מדעתו. של עבד: שמענא ליה לרבי מאיר. בפ"ק דגיטין חוב הוא לעבד שיולא כו' שאם היה עבד כהן פוסלו מן התרומה ואם עבד ישראל אוסרו בשפחה דשכיחא ליה פרילא ליה: ותנינא אין חבין לאדם כו'. אין אדם יכול ליעשות שלוחו שלא מדעתו לדבר שהוא חובה או הפסד והיכי תני מתניתין דנפדה על ידי אחרים שלא מדעתו: אלא מדעתו. ואם תאמר פשיטא, הא איצטריך לאשמועינן דע"י עצמו לא, דאין קנין לעבד בלא רבו בגוף לד: ואי מדעתו. שאמר לו קבל גטי: באין כאחד. ולא אמרינן לא הוציא רבו את הגט מרשותו ואין זו קבלה: ואי לא מני. בבריתא הכי: האי שטרא לחוד כו'. זה לשון קניה וזה לשון שחרור: האי כספא לחוד והאי כספא לחוד. זה ניתן לקניה וזה ניתן לשחרור: טיבעא מיהא חד הוא. ואין ניכר הפרש ביניהם: כסף קבלת רבו. שמקבל רבו הכסף גרמו לו להשתחרר מאליו ואין אחרים הללו חבין לו אלא קבלת הרב והרב אין נעשה שלוחו אלא ללורך עלמו ומקנהו מאליו אבל חירות השטר קבלת אחרים גרמה לו וכיון דחוב הוא לו אין חבין לאדם שלא מדעתו: שמענא להו כו'. במסכת גיטין (דף יא:): תנינא. כמו התנן: דיש קנין. כי יהבי ליה ע"מ שאין לרבו רשות בו: והא קי"ל. כלומר והא מעשים בכל יום שהעבד מקבל את גיטו ואי רבנן פליגי עלה דמילתא מי שבקינן רבנן ועבדינן כר"מ: אף ע"י אחרים. ואפי' שלא מדעתו דזכות הוא לעבד כו': ורבי שמעון בן אלעזר היא. הך סיפא דשטר, דליה גיטו וידו באין כאחד: ושלש מחלוקות בדבר. רבי מאיר אית ליה בכסף על ידי אחרים ואפי' שלא מדעתו ולא ע"י עלמו דאין קנין לעבד בלא רבו ובשטר ע"י עלמו ולא ע"י אחרים שלא מדעתו דחוב הוא לו, וכסף אע"ג דחוב הוא לו, קבלת רבו גרמה לו, ור"ש בן אלעזר אית ליה בין בכסף בין בשטר ע"י אחרים דקסבר זכות הוא לו, ולא ע"י עלמו דגבי כסף אית ליה אין קנין לעבד בלא רבו, וגבי שטר לית ליה גיטו וידו באין כאחד, דקדתני אף בשטר כו' וכ"ש בכסף, הלכך בתרוייהו אית ליה ע"י עלמו לא ורבנן דמתני' אית להו בכסף בין ע"י אחרים בין ע"י עלמו דיש קנין, ואחרים דזכות הוא לו וכן בשטר בין ע"י עלמו ודקיימא לן גיטו וידו באין כאחד כרבנן עבדינן ליה והאי דלא ערבינהו ותנינהו משום דלשמא דר"ש בן אלעזר היא אבל רישא ה"ק רבנן לר"מ אף בכסף ע"י עלמו דיש קנין וכ"ש ע"י אחרים דזכות לו וכ"ש בשטר (א) (דזכות) ואם באת לפרש שלש מחלוקות ולומר דרבנן אית להו בכסף בין ע"י עלמו בין ע"י אחרים ובשטר ע"י אחרים ולא ע"י עלמו ורבי שמעון בן אלעזר סבר כר' מאיר בכסף דע"י עלמו לא ואין קנין וכרבנן בשטר דאין גיטו וידו באין כאחד א"כ הא דקי"ל גיטו וידו באין כאחד יחידאה היא וכר' מאיר עבדינן ליה הילכך ליכא לפרושי אלא דלפרשיה דרישא דמילתא אמרוה רבנן וסיפא אתאן לר' שמעון בן אלעזר: שאינה שלו. של רבו, ורבנן גמרי הכי מה אשה מקבלת גיטה אף עבד מקבל גט: לה' לגופה: (דברים כד) ונתן בידה ואינו לא אקניה לבעל

תוספות

ואיכא דאמרי קטן היה. ואעפ"כ הולרך לזכות בו כדי שלא יקנה עלמו מן ההפקר אחר מיתת האדון ודלא כאבא שאול דלאבא שאול היה יכול לזכות בו ואפי' לאחר מיתה כפ"ה וקשה לר"ת מנא ליה דלא כאבא שאול דילמא לעולם אימא לך דכאבא שאול סבירא ליה ומה שהחזיק בו מחיים לפי שהיה ירא שמא יקדמנו אחר ויזכה בו ועוד ה"ל למימר וכדרבנן ועוד קשה דבפרק השולח (גיטין דף לט.) פסיק רבי יהושע בן לוי הלכה כאבא שאול ואע"ג דרבי יוחנן סבר דאין הלכה כאבא שאול מ"מ קי"ל דבכל מקום הלכה כריב"ל לגבי דרבי יוחנן כדמוכח בריש פ"ד דמגילה (דף כז.) דמשמע שדברי רבי יהושע בן לוי הם עיקר *מדברי ר' יוחנן גבי בית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש וא"כ היכי עבוד הכא דלא כהילכתא ונראה לר"ת דגרס הכא וכאבא שאול כלומר אפילו לאבא שאול דאמר כל המחזיק בהן זכה בהן הולרך לעשות כן שלא יקדמנו אחר ועוד מפרש ר"ת בענין אחר איכא דאמרי קטן הוה שאם היה גדול לא היה מועיל בו זה פירש למיתה וזה פירש לחיים ואע"פ שעבדות אחרים עליו קודם הוא לזכות בעלמו כיון שיש לו יד. אבל קטן שאין לו יד כל הקודם זכה בהן כאבא שאול ולא אמר לו שלוף מסנאי מחיים אלא לאחר מיתת יהודה הגדולה עשה כך והיינו כאבא שאול דאמר קטן אין לו יד לזכות בעלמו ומשום הכי זכה בו מר זוטרא אפילו לאחר מיתה אבל לרבנן בין גדול ובין קטן ואפילו עבדות אחרים עליו קנה עלמו בן חורין ור"י מפרש דהא דקאמר וכאבא שאול דאמילתא קמא נמי קאי ואפי' לליטנא קמא דגדול הוה לא היתה חזקה מועלת כלום אלא דוקא לאבא שאול דלרבנן דאמרי בין גדולים ובין קטנים קנו עלמן בני חורין לא היה מר זוטרא יכול לזכות בו דטעמייהו דרבנן מפרש בפרק השולח (גיטין דף לט:) דגמר לה לה מאשה דמה אשה מיתת בעל מתירה בלא גט אף עבד משתלח בלא גט והוי השתא מיתת הבעל כגט ואם היה נוקט לו גט מי היה אחר יכול לזכות בו אבל לאבא שאול ניחא דהא יליף מה אשה איסורה מפקעת במיתת הבעל ולא ממונה אף עבד כו' וכיון שהיה משעבד עלמו למר זוטרא לא היה חפץ לזכות עלמו והוי כמו קטן לאבא שאול:

והא קמ"ל ע"י אחרים אין כו'. וא"ת מעיקרא נמי ידע תלמודא דהכי הוא חידוש דמתניתין כדאמר בכסף ע"י אחרים אין ע"י עלמו כו' וי"ל דהוי סבר מעיקרא דהוי חידוש דמתני' מתרוייהו מתנה שהוא ע"י אחרים ומן דיוקא דע"י עלמו לא ומסיק דלא איצטריך מתני' אלא מן הדיוק. ת"י]:

רבי שמעון בן אלעזר אומר אף שטר ע"י אחרים ולא ע"י עלמו ושלש מחלוקות בדבר. פירש בקונטרס ר' מאיר אית ליה בכסף על ידי אחרים ואפי' שלא מדעתו ולא על ידי עלמו דאין קנין לעבד בלא רבו ובשטר על ידי עלמו ולא על ידי אחרים שלא מדעתו דחוב הוא לו וכסף אע"ג דחוב הוא לו קבלת רבו גרמה לו ולר' שמעון בן אלעזר אית ליה בין כסף בין שטר

עין משפט נר מצוה

רלה א מיי' פ"ב מהל' זכייה ומתנה הל"ט סמג עשין סב טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' ומו"ע חו"מ סי' ערה סעי' כב:
רלו ב מיי' פ"ד מהל' זכייה ומתנה הל"ב ופ"ה מהלכות עבדים הל"ב ופ"ו שם הל"א טוש"ע חו"מ סי' רמג סעי' ח:
רלז ג ד מיי' פ"ה מהל' עבדים הל"ב סמג עשין פו טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' כו:
רלח ה מיי' שם הל"ג טוש"ע שם סעי' מד:
רלט ו מיי' שם הל"ג ג טוש"ע שם סעי' מה:

[וע' תוס' חולין נה. ד"ה אמר רבה]

תוס' ר"י הזקן

שלא מדעתו. של עבד: חוב הוא לעבד. דעבדא בהפקרא ניחא ליה ונוח לו שאסור בבת חורין כדי שיהא מותר בשפחה דזילא ליה ופריצא ליה ושכיחא ליה מפני מכת חורין: קבלת רבו גרמה לו להשתחרר ואין אדם עושה מעשה השחרור שיהא תלוי בו שהוא הוא יכול למנוע שהאדון מקבל מעותיו לתועלת עצמו והוא משוחרר מאליו. אבל בשטר אדם מקבל השטר והוא משוחרר באותה קבלה ואין חבין לו לאדם שלא בפניו. דשלא מדעתו. דהוא אמרת על ידי אחרים לא. מיירי שלא מדעת העבד. והאקי' דלרבנן נמי אמרי' גטו וידו באין כאחת: אף על ידי אחרים שלא מדעתו: שלש מחלוקות דר' [שמעון בן] אלעזר ס"ל דלא אמרינן גטו וידו באין כאחת:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ושלש מחלוקות וכו'. וכ"ש בשטר ואם באת כצ"ל והיבת דזכות נמחק:

גליון

גיטין יב: שם. לקמן מב. ב"מ יב. עירובין עט: חולין פב. [כתובות יא. יבמות קיח.]
גי' ר"ח ורש"י וכדאבא שאול [וכן פירש ר"ת כמ"ש תוס' הכא]
[לעיל ה.]
תוספתא דקידושין פ"א
[עירובין עב. וש"נ]
גיטין עו: [מח. חגיגה ד.]
(דברים כד)